

*ԵՊՅ ՀՀԻ ՎՐԱՑԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ*

Հայ-վրաց գրական, պատմամշակութային կապերն սկիզբ են առել երկու ժողովուրդների գրերի ու դպրության ծննդյան օրվանից և սերնդից սերունդ փոխանցվել ուսանելի ավանդներով, ապահովել բարեկանության ու համագործակցության շարունակական ընթացք: Այդ կապերը նոր բովանդակություն ստացան, երբ Վրաստանն ու Հայաստանը ունեցան իրենց ազգային համալսարանները:

Թբիլիսիի համալսարանը հիմնադրվել է 1918 թ. հունվարի 26-ին և առաջին իսկ օրից նրա ուսումնական ծրագրերում ներառվել են հայագիտական առարկաներ, մասնավորապես՝ գրաբար, ժամանակակից հայոց լեզու և հայ հին պատմական գրականություն:

1922 թ-ից Թբիլիսիի համալսարանում գործում է հայագիտության ամբիոնը, 1945-ից՝ հայոց լեզվի և գրականության բաժինը /այժմ՝ հայագիտական ուղղություն/:

1966 թ. ԵՊՅ և ԹՊՀ բանասիրական ֆակուլտետների միջև կնքվեց փոխադարձ համագործակցության պայմանագիր, որի հիման վրա և ի նշանավորումն վրաց մեծ բանաստեղծ Շոթա Ռուսթավելու ծննդյան 800-ամյակի, հիմնադրվեց վերջինիս անունը կրող գիտաուսումնական կաբինետ: Այդ առթիվ հրավիրված գիտական առաջին նստաշրջանում հայ-վրացական բանասիրության խնդիրներին նվիրված զեկուցումներ կարդացին ակադեմիկոսներ Մ. Ներսիսյանը, Գ. Սևակը, Է. Ջրբաշյանը, Մ. Մկրյանը, ԹՊՀ պրոֆեսորներ Ա. Շանիձեն, Ա. Ուրուշաձեն, Պ. Կեկելիձեն, Ս. Խուցիշվիլին, Ի Մեգրելիձեն և այլոք:

Կաբինետի աշխատանքները ավելի ամուր հիմքերի վրա դնելու նպատակով բանասիրական ֆակուլտետի դեկան, պրոֆ. Մ. Մկրյանը և հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ, պրոֆ. Գ. Սևակը ձեռնամուխ եղան Թբիլիսիի բուհերի համապատասխան ֆակուլտետների ու ամբիոնների հետ կապեր հաստատելու և անհրաժեշտ գրականություն ձեռք բերելու գործին:

Ուսումնական կաբինետի հիման վրա 1970 թ. ստեղծվեց հայ-վրացական բանասիրության հետազոտական խումբ և մտավ հայագիտական կենտրոնի համակարգ (մինչ այդ գործում էին վրացերենն ու ուսումնասիրողների խմբակներ):

Կաբինետի նախաձեռնությամբ և անմիջական մասնակցությամբ գիտական նստաշրջաններ կան սեսիաներ են հրավիրվել ակադ. Ա. Շանիձեի ծննդյան 80 (1968), բանաստեղծ Ն. Բարաթաշվիլու ծննդյան 150 (1968), Գ. Սունդուկյանի ծննդյան 150 (1976), Ի. Շավճավաձեի ծննդյան 140 (1978), Արևելյան Հայաստանը Ռուսաստանի հետ միավորման 150-ամյակների (1978) առթիվ:

Խմբի աշխատակիցները անցկացրել են նաև մշակութային միջոցառումներ՝ գրքերի քննարկումներ, հանդիպումներ վրաց գրականության ու արվեստի գործիչների հետ, կազմակերպել են հայ-վրացական բանասիրությանը նվիրված հարց ու պատասխանի երեկոներ, դասախոսություններ, բացել և վարել են վրաց լեզվի ուսուցման խմբակներ:

Կաբինետի աշխատանքները մինչև իր մահը ղեկավարել է ակադ. Գ. Սևակը (1904-1981):

1981-2007թթ. հայ-վրացական բանասիրության գիտահետազոտական խմբի ղեկավարի և ուսումնական կաբինետի պարտականությունները հասարակական հիմունքներով կատարել է հայագիտական կենտրոնի ավագ գիտաշխատող Յր. Ս. Բայրամյանը:

Հիմնադրման տարում կաբինետի աշխատանքներում ընդգրկված են եղել 4 գիտաշխատող և երկու լաբորանտ:

* * *

Խորհրդային Միության փլուզումից հետո Հայաստանի և Վրաստանի հոգևոր կապերը գրեթե խզված էին: Չկային փոխայցելություններ, չկար համագործակցություն, չէին կազմակերպվում միջոցառումներ... Սառույցը տեղից շարժվեց 2006-ի մայիսից, երբ ԵՊՀ-ի բարձրագույն օղակներում տեղի ունեցան փոփոխություններ. հենց հունիսի սկզբին համալսարանն իր հարկի տակ ընդունեց Հայաստանում անցկացվող վրացական պոեզիայի օրերի մասնակիցներին և կազմակերպեց սեմինար, որտեղ զեկուցումներով հանդես եկան հայ բանասիրության և պատմության ֆակուլտետի դասախոսներն ու ասպիրանտները, հաջորդեց նորընտիր ռեկտոր, պրոֆեսոր Ա. Յ. Սիմոնյանի պաշտոնական այցը Աջարիայի մայրաքաղաք՝ Բաթումի, պետական համալսարան, որտեղ կնքվեց համագործակցության պայմանագիր: Նույն թվի օգոստոսին Երևանի պետական համալսարանում հիմնադրվեց վրացագիտության կենտրոն (հրամանը եղել է 2007թ. փետրվարին):

Նախապատրաստական փուլում՝ նույն թվականի ընթացքում, կենտրոնի ղեկավարը ստեղծել է կենտրոնի կանոնադրությունը, ձևավորել է աշխատանքային խումբ, կազմել է գիտահետազոտական աշխատանքների և հնգամյա թեմատիկ պլան-պրոսպեկտ, նաև «Վրացագիտություն» մասնագիտացման ուսումնական ծրագրերը, կատարել է եռամյա գործունեության թեմաների ընտրություն, ինչպես նաև զբաղվել է մասնագետների փնտրտուքով և համալրել հաստիքները: Կենտրոնը առ 01.01.2011թ. ունի 3 հիմնական աշխատող՝ ղեկավար, մեկ կրտսեր գիտաշխատող և մեկ լաբորանտ, վերջին երկուսը առայժմ գիտական կոչում չունեն:

Վրացագիտության հայկական կենտրոնը ԵՊՀ Հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի ստորաբաժանումներից է, հաստիքավորվել է 2008թ. սկզբից: Նրա գոյությունը միջբուհական և միջպետական իրադարձություն է:

Հիմնական ուղղությունն ու նպատակը

Գիտահետազոտական աշխատանքները հիմնականում նվիրված են հայ-վրաց լեզվական-բառարանագրական առնչությունների ուսումնասիրությանը, հայերենից վրացերեն և վրացերենից հայերեն թարգմանությունների արժևորմանը, հայ գրականագիտության արձագանքներին՝ վրաց գրականությանը, և վրաց գրականագիտության արձագանքներին՝ հայ գրականությանը, հայ-վրաց գրական-մշակութային կապերի խնդիրներին:

Կենտրոնի նպատակն է ուսումնասիրել Վրաստանի պատմությունը, գրականությունը, լեզուն ու մշակույթը, ստեղծել համապատասխան ծրագրեր, անհրաժեշտ դասագրքեր ու ձեռնարկներ, բառարաններ, պատրաստել հայ վրացագետների կադրեր, սերտացնել գիտակրթական կապերը Երևանի և Թբիլիսիի մայր բուհերի միջև:

Ծրագրված են գիտական սեմինարներ: Հիմնական գործունեության առաջին իսկ տարում՝ 2008թ. ապրիլին, կենտրոնը հրավիրեց միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված հայ-վրաց բանասիրությանը լայն առումով (պատմություն, լեզվաբանություն, մշակութաբանություն, աղբյուրագիտություն, գրական-մշակութային կապեր), որին հայ վրացագետներից և հայ բանասիրության ֆակուլտետի դասախոսներից բացի, մասնակցեցին և զեկուցումներով հանդես եկան նաև Թբիլիսիի պետական համալսարանի հայագիտական ուղղության մի քանի գիտաշխատող և դասախոս ՎՅ ԳԱ ակադեմիայի թղթակից անդամ հայագետ, պրոֆ. Ջազա Ալեքսիձեի ղեկավարությամբ:

Ըստ Երևանի և Թբիլիսիի մայր բուհերի միջև կնքված համաձայնագրի՝ լեզուների ինացությունը տեղերում կատարելագործելու նպատակով կկատարվեն մագիստրոսների և ասպիրանտների փոխանակություն:

Արդեն հինգերորդ տարին է՝ ԵՊՀ հայ բանասիրության ֆակուլտետում առկա են «Վրացագիտություն» մասնագիտացումով խմբեր: Պատմության ֆակուլտետի արվեստաբանության բաժնում և հայ բանասիրության ֆակուլտետում վաղուց ի վեր գործում են ժամանակակից վրաց լեզվի կամընտրական դասընթացներ: Այդ դասընթացները հիմնականում վարում են կենտրոնի աշխատակիցները:

Կենտրոնը գիտակրթական և դասագրքերի ստեղծման բնագավառում հասել է որոշակի հաջողությունների:

Մասնավորապես՝ կենտրոնի ղեկավար, բ.գ.թ., դոց. Հրաչիկ Բայրամյանը հեղինակել և հրատարակել է հետևյալ գրքերը՝ «Վրաց գրականությունը V-XIX դարերում» (ուսումնական ձեռնարկ հումանիտար ֆակուլտետների համար): Երևանի համալս. հրատ., 2007, 324 էջ: «Հայերեն-վրացերեն գրուցարան», Երևան, «Արեգ», 2009 (II հրատ.), 128 էջ: «Վրաց լեզու. Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձևաբանություն» (ուսումնական ձեռնարկ բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների համար), Երևանի համալս. հրատ., 2010, 252 էջ: «Հայ-վրացական գրական կապերի պատմությունից» (հոդվածների և

ուսումնասիրությունների ժողովածու), Երևանի համալս. հրատ., 2010, 256 էջ:

Կենտրոնի ղեկավարի մասին

Կենսամատենագիտական տեղեկություններ

Հրաչիկ Սմբատի Բայրամյան՝ գրականագետ, թարգմանիչ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու (1975), դոցենտ (1981), Հայաստանի գրողների միության անդամ (1985):

Ծնվել է 1945 թ. հունիսի 18-ին ՀՀ Տավուշի մարզի (նախկինում՝ Նոյեմբերյանի շրջան) Բաղանիս գյուղում: Միջնակարգ դպրոցն ավարտելուց հետո՝ 1963-1964 ուս. տարում, ընդունվել է ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի արևելագիտության (պարսից լեզու և գրականություն) բաժինը:

1967-1968 ուս. տարում ուսանողների փոխանակության կարգով գործուղվել է Թբիլիսիի պետական համալսարան՝ վրացերեն սովորելու: 1969թ. ավարտել է երկու համալսարանների հանապատասխան ֆակուլտետների դասընթացները և աշխատանքի նշանակվել ԵՊՀ հայ-վրացական բանասիրության կաթինետում:

1971-1974թթ. սովորել է ԹՊՀ նպատակային ասպիրանտուրայում: Այդ տարիներին արտասահմանյան և ռուս գրականություն է դասավանդել տեղի մանկավարժական ինստիտուտի հայկական բաժնում: Ակտիվորեն մասնակցել է վիրահայ գրական կյանքին (աշխատակցել է պարբերական մամուլին, կարդացել զեկուցումներ ու դասախոսություններ):

1975թ. փետրվարին Վրաստանի ԳԱԱ վրաց գրականության պատմության ինստիտուտում «Վրաց գրականությունը նախախորհրդային հայ քննադատության մեջ (1846-1916թթ.)» թեմայով թեզ է պաշտպանել (վրացերեն) և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

1975-2006թթ՝. ԵՊՀ հայագիտական կենտրոնի կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող:

1977-2001 թվականը հիշյալ կենտրոնի գիտխորհրդի քարտուղար:

1981-ից՝ հայ-վրաց բանասիրության գիտահետազոտական խմբի գիտական ղեկավար:

2006 թվականից ԵՊՀ ՀՀԻ վրացագիտության հայկական կենտրոնի տնօրեն:

Գիտահետազոտական աշխատանքներին զուգընթաց վրացագիտական առարկաներ է դասավանդում հայ բանասիրության և պատմության ֆակուլտետներում:

Հեղինակ է բուհական երեք դասագրքի, երկու զրուցարանի, ավելի քան 120 գիտական աշխատությունների (հոդվածներ,

ուսումնասիրություններ, գրախոսություններ), որոնք հրապարակվել են հայերեն, ռուսերեն, վրացերեն և վերաբերում են հայ-վրաց գրական, պատմական, մշակութային առնչություններին, վրաց հին, նոր և նորագույն գրականությանը: Վրաց ժամանակակից և դասական գրողներից թարգմանել և առանձին գրքերով հրատարակել է երկու տասնյակ գիրք: Իսկ ավելի քան 100 նովել ու պատմվածք նրա թարգմանությամբ տպագրվել են Երևանի և Թբիլիսիի հայկական մամուլում և գրական հանդեսներում:

Նրա սցենարով նկարահանվել և հայկական հեռուստատեսությամբ ցուցադրվել են «Իրակլի Աբաշիձե» (1984), «Նոդար Դումբաձե» (1985, ցուցադրվել է նաև վրացական հեռուստատեսությամբ), «Սայաթ-Նովա» (1987), «Գալակտիոն Տաբիձե» (1987), «Գաբրիել Սունդուկյան» (1988), «Շոթա Ռուսթավելի» (1990) ուսումնական և գիտահանրամատչելի ֆիլմերը:

Ձեկուցումներով պարբերաբար հանդես է գալիս հայագիտությանն ու վրացագիտությանը նվիրված միջազգային գիտաժողովներում, ինչպես նաև պատմական ու հորեյանական տարեթվերի առթիվ կազմակերպված հանդիսավոր նիստերում:

Հայ-վրաց գրական-մշակութային կապերի ամրապնդման գործում ներդրած ավանդի, վրաց դասական և ժամանակակից գրողների երկերի բարձրորակ թարգմանությունների և հայ-վրաց բանասիրությանը նվիրված աշխատությունների համար արժանացել է ՎԳՄ Իվանե Մաչաբելու անվան մրցանակի (2006թ.) և Թբիլիսիի քաղաքապետարանի «Վրացական մշակույթի բարեկամ» ոսկե մեդալի ու «Պատվո դիպլոմի» (2010թ.):

Լեզուները՝ հայերեն, վրացերեն, ռուսերեն, պարսկերեն, գերմաներեն:
Կուսակցական պատկանելիությունը՝ անկուսակցական:
Ընտանեկան դրությունը՝ ամուսնացած, ունի երկու զավակ՝ մեկ տղա և մեկ աղջիկ:

Հեռ. /374 10/ 61-54-04, /374 94/ 84-48-64

Էլ փոստ՝ h.bayramyan@armin.am

h.bayramyan@mail.ru

**Հր.Բայրամյանի հեղինակած
գրքերի մատենագիտական ցանկ**

1. Ակնարկներ վրաց նոր գրականության պատմության (1800-1890):
Ուսումնական ձեռնարկ բանասիրական ֆակուլտետների համար: Երևանի
համալս. հրատ., 1983, 208 էջ:
2. **Русско-грузинский разговорник, Ереван, “Арег”, 2005, 128 с.**
3. Հայերեն-վրացերեն զրուցարան, Երևան, «Արեգ», 2009 (II հրատ.),
128 էջ:
4. **Վրաց գրականությունը V-XIX դարերում:** Ուսումնական ձեռնարկ
հումանիտար ֆակուլտետների համար: Երևանի համալս. հրատ.,
2007, 324 էջ:
5. **Վրաց լեզու.** Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձևաբանություն
(դասագիրք բուհերի հումանիտար ֆակուլտետների ուսանողների
համար) Երևանի համալս. հրատ., 2010, 252 էջ:
6. **Հայ-վրացական գրական կապերի պատմությունից** (հոդվածների
ժողովածու) Երևան, Երևանի համալս. հրատ., 2010, 256 էջ:

Թարգմանել և հրատարակել է՝

ա. գիտահանրամատչելի.

7. **Արվելածն Բոնդո,** Գաբրիել Սունդուկյանը և վրաց իրականությունը:
«Հայաստան», Երևան, 1976, 88 էջ:
8. **Գրիշաշվիլի Իոսեբ,** Հին Թիֆլիսի գրական բոհեմը: «Մերանի»,
Թբիլիսի, 1989, 160 էջ:
9. **Ուղեցույց աստղը** (վրաց մտավորականները Հովհաննես Թումանյանի
մասին): «Զանգակ-97», Երևան, 1999, 208 էջ:
10. **Հայ-վրաց** գրական, պատմամշակութային հարցերը վրաց մամուլում
(1988-1990): Պրակ I, «Զանգակ-97», Երևան, 2001, 160 էջ:

բ. գեղարվեստական

11. **Ինանիշվիլի Ռևազ,** Լռություն ճանապարհին (պատմվածքներ):
«Սովետական գրող», Երևան, 1979, 132 էջ:
12. **Մրելաշվիլի Լադո,** Իդալթոեցի տղաները (վիպակ): «Սովետական
գրող», Երևան, 1981, 236 էջ:
13. **Փանջիկիձե Գուրամ,** Ակնաքար (վեպ): «Սովետական գրող», Երևան,
1982, 268 էջ:
14. **Դումբաձե Նոդար,** Հավերժության օրենքը (վեպ): «Սովետական գրող»,
Երևան, 1983, 264 էջ:
15. **Իոսելիանի Օտիա,** Այն, ինչ լավ է, դժվար է (պատմվածք):
«Սովետական գրող», Երևան, 1985, 32 էջ:
16. **Դումբաձե Նոդար,** Ընտիր երկեր (երկու հատորով): Հ. I, «Սովետական
գրող», Երևան, 1987, 584 էջ:

17. Դուրբաձե Նողար, Ընտիր երկեր (երկու հատորով): Զ. II, «Սովետական գրող», Երևան, 1987, 526 էջ:

18. Դուրբաձե Նողար, Կուկարաչա (վիպակ): Պատմվածքներ: «Արևիկ», Երևան, 1990, 336 էջ:

19. Միշվելաձե Ռևազ, Նովելներ, «Զանգակ-97», Երևան, 2001, 50 էջ:

20. Միշվելաձե Ռևազ, Գյուղի Մադոննան (նովելներ), «Զանգակ-97», Երևան, 2006, 244 էջ:

21. «Սիրապարտները» (Արդի վրացական արձակ), ԶԳՄ հրատ., 2010թ., 240 էջ (գրքի մեջ մտնող 14 հեղինակի 25 նորավեպ և պատմվածք թարգմանել է Զր. Բայրամյանը):

Կազմել և ծանոթագրել է

22. Ձայն բարեկամության: «Նակադուլի», Թբիլիսի: «Սովետական գրող», Երևան, 1977, 496 էջ:

23. Վրացական պոեզիա («Ուսանողի գրադարան» մատենաշար): Երևանի համալս. հրատ., 1983, 440 էջ:

24. Հայ գրողները վրաց գրականության մասին (Նյութերի ծողովածու): Երևանի համալս. հրատ., 1986, 208 էջ:

25. Վրաց երկինք («Համաշխարհային գրականություն պատանիների համար» մատենաշար. ընդարձակ առաջաբանով): «Արևիկ», Երևան, 1990, 768 էջ:

Խմբագրել է՝

Վրացերեն – հայերեն բառարան, Երևանի համալս. հրատ., 2005, 716 էջ:

Անահիտ Անի Բոստանջյան, Մշակույթի բազմաշնորհ երախտավորը («Խմբագրի կողմից» առաջաբանով): «Զանգակ-97», Երևան, 2006, 24 էջ: